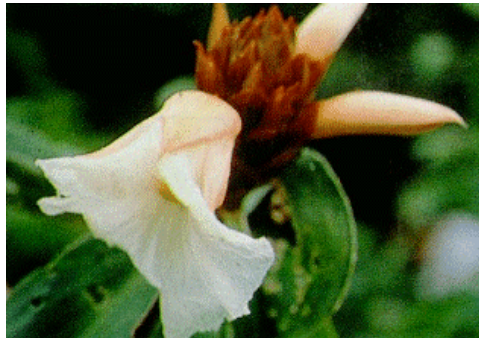


# เอื้องหมายนา

ผู้แต่ง : จิรายุยีน จันทระประสงค์



## เรื่องทั่วไปเกี่ยวกับเอื้องหมายนา

พืชในสกุลเอื้องหมายนา (Spiral Flag) (สกุล *Costus* L.) อยู่ในวงศ์ ZINGIBERACEAE มีประมาณ 90 ชนิด เป็นไม้เนื้ออ่อน มีเหง้าใต้ดิน ลำต้นเหนือดินแตกเป็นกอใบเดี่ยว เรียงเวียนสลับ กาบใบปิด หุ้มลำต้น ดอกออกที่ปลายลำต้นเหนือดิน หรือแทงออกจากดินโดยตรงบนลำต้นเหนือดินที่ไม่มีใบช่อดอก ประกอบด้วย กาบรองดอกที่เรียงเวียนสลับซ้อนทับกัน ดอกเกิดที่ซอกกาบรองดอก 1-2 ดอก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด เป็น 3 พู กลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็น 3 กลีบ มีขนาดเท่ากันหรือกลีบด้านบนสุดมีขนาดใหญ่กว่าเล็กน้อย เกสรตัวผู้ที่ไม่สมบูรณ์ 1 อัน เปลี่ยนรูปร่างไป มีลักษณะคล้ายกลีบดอก ม้วนเป็นรูปแตร และมีขนาดใหญ่กว่ากลีบเลี้ยงและกลีบดอก เกสรตัวผู้ที่ไม่สมบูรณ์ด้านข้างลดรูปไป เกสรตัวผู้ที่มีสมบูรณ์มี 1 อัน ก้านเกสรตัวผู้แผ่แบนมีลักษณะคล้ายกลีบดอกกับละอองเรณูติดอยู่ตรงกลางก้าน ยอดเกสรตัวเมียอยู่ระหว่างถุงอัณฑะของเรณู รังไข่มี 3 ช่อง มีออวุลจำนวนมาก ผลเป็นแคปซูล เมล็ดเป็นเหลี่ยม มีแฉก เป็นพืชที่มีถิ่นกำเนิดในเขตร้อน พืชสกุลนี้ส่วนใหญ่ปลูกเป็นไม้ประดับในที่ได้รับรุ่มเงาบ้าง และมีความชื้นสูง บางชนิดที่ปลูกเป็นไม้ตัดดอก ได้แก่

## เอื้องหมายนา

ชื่อสามัญ : Wild Ginger; Crepe Ginger; Malay Ginger;  
Spiral Flag; Common Spiral Ginger  
ชื่อวิทยาศาสตร์ : *Costus speciosus* (J.G. Koenig) Sm.  
วงศ์ : Zingiberaceae

ลักษณะทางพฤกษศาสตร์ : ไม้เนื้ออ่อน มีเหง้าใต้ดิน ออกเป็นกอแน่น สูง 1-3 เมตร กาบใบปิด โอบรอบลำต้น สีแดงหรือน้ำตาลแดง มีประสีเขียว ใบกว้าง 3-10 เซนติเมตร ยาว 12-25 เซนติเมตร ใบรูปรี รูปใบหอกปลายใบแหลม โคนใบมน ด้านหลังใบเลี้ยงหรือมีขน ด้านท้องใบมีขนนุ่มสี

เงินเป็นมันคล้ายเส้นไหม ช่อดอกออกที่ปลายลำต้น รูปไข่ ยาว 8-12 เซนติเมตร กาบรองดอกรูปไข่ ปลายแหลม ปลายแข็งคล้ายหนาม สีเขียวปนแดง ยาว 1.5-4.5 เซนติเมตร แต่ละกาบรองรับดอกย่อย 1 ดอก ดอกทยอยบานครั้งละ 1-2 ดอก กลีบเลี้ยงเชื่อมติดกันเป็นหลอด และเป็นสัน 3 สัน ปลายแยก เป็น 3 กลีบ แยกเป็น 2 ปาก ปากด้านล่าง 1 กลีบ กลีบแยกเล็ก ปากด้านบนมี 2 กลีบดอก 3 กลีบ กว้าง 1.5-2 เซนติเมตร ยาว 4-5 เซนติเมตร โคนกลีบเชื่อมติดกันเล็กน้อยสีขาว เกสรตัวผู้ที่ไม่ สมบูรณ์เปลี่ยนไปมีลักษณะคล้ายกลีบดอก มีขนาดใหญ่กว่ากลีบดอก กว้างประมาณ 10 เซนติเมตร ยาวประมาณ 5 เซนติเมตร รูปไข่กลีบ สีขาว ขอบมันวาวซ้อนทับกัน ตรงกลางกลีบด้านในเป็นสีเหลือง มี ขนสีเหลืองปกคลุม เป็นสันสั้น ๆ 3 สันไปยังปลายกลีบ เกสรตัวผู้ที่สมบูรณ์ 1 อัน ก้านเกสรตัวผู้แผ่ แบนเป็นแถบกว้างประมาณ 1.2 เซนติเมตร ยาว 4-4.5 ซม. โดยส่วนปลายกว้างประมาณ 6-7 มม. สี เหลืองเข้มและมันวาวลงด้านล่าง อับละอองเกสรตัวผู้ติดอยู่ใต้บริเวณสีเหลือง กว้าง 3.5 มิลลิเมตร ยาว 1 เซนติเมตร เกสรตัวเมีย 1 อัน ก้านเกสรเป็นอิสระ ส่วนปลายแทรกอยู่ระหว่างตุ่มละอองเกสรตัวผู้ ยอด เกสรตัวเมียแผ่ออกอยู่เหนืออับละอองเกสรตัวผู้ รังไข่มี 3 ช่อง มีออวุลจำนวนมาก ผลรูปไข่ ยาว 1-2.5 เซนติเมตร สีแดงสด เมล็ดสีดำ

**นิเวศวิทยา** : เป็นพืชที่เจริญได้ดีทั้งในที่ที่ได้รับร่มเงาบ้าง หรือกลางแจ้งแดดจัด และมีความชื้นสูง

**การกระจายพันธุ์** : ถิ่นกำเนิดที่อินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงนิวกินี

**การขยายพันธุ์** : แบ่งกอ เพาะเมล็ด

**ประโยชน์** : นิยมตัดประดับแจกันทั้งต้นที่มีช่อดอกเนื่องจากทั้งต้นและกาบประดับสวยงามแปลกตา นอกจากนี้ยังปลูกเป็นไม้ประดับ ในมาเลเซีย อินเดีย และฟิลิปปินส์ ใช้หน่ออ่อนใส่แกง เป็นผัก เหง้ามีสารชื่อ diosgenin ใช้สังเคราะห์สเตอรอยด์ฮอร์โมน น้ำคั้นเป็นยาระบาย รับประทานกับ พลู แก้วไอ ใบแก้ไข้

## RED SNAKE

**ชื่อสามัญ** : Red Snake; Cobra, Snake; Stenophyllus

**ชื่อวิทยาศาสตร์** : Costus stenophyllus

**วงศ์** : Zingiberaceae

**ลักษณะทางพฤกษศาสตร์** :

ไม้เนื้ออ่อน มีเหง้าใต้ดิน ลำต้นเหนือดินออกเป็นกอ บอบ บางสูงได้ถึง 2 เมตร หรือมากกว่า ลำต้นสีเขียว มีวงสีคล้ำ เป็นช่วง ใบเดี่ยวเรียงเวียนสลับ ใบรูปแถบ ๆ ช่อดอกแทงออกจากพื้นดินโดยตรง ก้านช่อดอกสั้นรูปรี ปลายแหลม กาบรองดอกเรียงเวียนซ้อนทับกันสีแดง กลางกามีเส้นสีเหลือง ดอกสีเหลืองสด โผล่พ้นกาบรอง ดอก สีตัดกันสวยงาม



**นิเวศน์วิทยา** : ปลวกในที่มีรุ่มเงาบ้าง

**การขยายพันธุ์** : แบ่งกอ

**ประโยชน์** : นิยมตัดทั้งต้น ปักแจกัน สำหรับการจัดดอกไม้แบบญี่ปุ่น เนื่องจากลำต้นมีสีเขียวลายสีน้ำตาลตัดกันสวยงามแปลกตา